

ЎЗБЕКИСТОНДА ТАЪЛИМ ИСЛОҲОТЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ЖАМОАТ ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ ИЖТИМОЙ- ПЕДАГОГИК ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Мусурмонкулов Ойбек Уралович

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Гуманитар фанлари
факультети декан ўринбосари, мустақил тадқиқотчи

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7272022>

Аннотация. Ушбу мақолада бугунги таълим соҳасидаги ислоҳатларни олиб боришда жамоат ташкилотларнинг ижтимоий-педагогик фаолиятини бугунги замон талаблари асосида ривожлантириш масалла ёритишга ҳаракат қилинган. Бу борада ёшлар итифоқи, маҳалладаги жамоатчилик ташкилотлари, хотин-қизлар қумитаси, ота-оналар қумитаси, маҳаллий ва миллий қадриятларимизга мос бўлган хайрия тадбирларнинг педагогик фаолиятларни ривожлантириш усуллари асосли равишда кўрсатишга ҳаракат қилинган.

Калит сўзлар: Таълим ислоҳатлар, жамоат ташкилоти, ижтимоийлашув, педагогик фаолият, ота-оналар қумитаси, маҳалла фаоллари, ёшлар итифоқи, спорт ва санъат ташкилотчилари, хотин-қизлар фаоллари.

РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В РЕАЛИЗАЦИИ РЕФОРМ ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация: В данной статье предпринята попытка уточнить вопрос о развитии социально-педагогической деятельности общественных организаций исходя из требований сегодняшних образовательных реформ. В связи с этим были предприняты попытки продемонстрировать приемы развития педагогической деятельности молодежного союза, общественных организаций района, женского комитета, родительского комитета, благотворительных акций, совместимых с нашими местными и национальными ценностями.

Ключевые слова: Реформы образования, общественная организация, социализация, педагогическая деятельность, родительский комитет, дворовые активисты, молодежный союз, организаторы спорта и творчества, женские активисты.

DEVELOPMENT OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF PUBLIC ORGANIZATIONS IN THE IMPLEMENTATION OF EDUCATION REFORMS IN UZBEKISTAN

Abstract. In this article, an attempt was made to clarify the issue of developing social and pedagogical activities of public organizations based on the requirements of today's educational reforms. In this regard, it has been tried to demonstrate the methods of development of pedagogical activities of the youth union, community organizations in the neighborhood, women's committee, parents' committee, charity events that are compatible with our local and national values.

Key words: educational reforms, public organization, socialization, pedagogical activity, parents' committee, neighborhood activists, youth union, sports and art organizers, women's activists.

КИРИШ

Ўзбекистондаги янги маданий ва тарихий вазият таълим ислохотларини амалга оширишда жамоат ташкилотларининг ижтимоий-педагогик фаолиятини ривожлантириш, ижтимоий муаммоларни очиб бериш ва бугунги янги ривожланиш имкониятларини янада юксалтириб, ижтимоий жамоат ташкилотлари орасида педагогик ҳамкорлик фаолиятини юритишга чорлайдиган ғояларни илгари суради.

Мақоламнинг **кириш қисмида** бевосита жамоат ташкилотларининг ижтимоий-педагогик фаолиятини ривожлантириш юзасидан назарий ва амалий ҳамкорлик натижаларини асосли равишда ёритиб беришга ҳаракат қилдим. Бундай шароитда жамоат бирлашмалари шаклланаётган фуқаролик жамияти ўзининг ташкилотчилик фаолияти билан, ижтимоий-педагогик ҳамкорлик фаолиятини ривожлантириши кўрсаткичлари билан, мавжудлиги ва ижтимоий-педагогик жамоа ҳақиқий ижтимоий кучга айланаганлиги кўрсатиб берилган.

Ўзбекистон жамоатчилиги ва сиёсий элита вакиллари орасида "фуқаролик жамияти" атамаси, ривожланган жамоат бирлашмалари, бугунги кунда замонавий Ўзбекистон учун долзарб масала ҳисобланади.

МЕТОД ВА МЕТОЛОГИЯ

Статистик маълумотлар янги ривожланган Ўзбекистонда жамоат бирлашмалари тизимининг жуда юқори даражада ривожланишини батафсил кўрсатади. Ўзбекистон Давлат статистика қўмитасининг маълумотларига кўра, 2002 йил 1 январ ҳолатига кўра мамлакатда 600 мингга яқин турли хил ташкилий ҳуқуқий шаклдаги жамоат бирлашмалари рўйхатга олинган бўлиб, улар ижтимоий соҳанинг турли йўналишларида фаолият юритмоқдалар. Ҳолбуки, 2000 йил 1 январда Ўзбекистонда 485 мингга яқин жамоат бирлашмалари рўйхатдан ўтган. Уларнинг 60 фоизга яқини (275 минг) ижтимоий уюшмалар эди. Жамоат ташкилотлари раҳбарларининг фикрига кўра, сўнгги ўн йил ичида давлат ва илм-фаннинг асосий муаммоси ижтимоий муаммоларни ҳал қилишда жамоат бирлашмаларининг ўсиб бораётган салоҳиятидан фойдаланиш стратегияси ва тактикасининг юксалтиришдан иборатдир.

Мақоланинг **назарий илмий** жиҳатларига эътибор қаратар эканмиз, энг аввал ҳар қандай жамият ўзининг умумий эҳтиёжлар билан, ижтимоий-педагогик ҳамкорлик фаолиятини ривожлантириши йўллари билан, турли ижтимоий фаолият билан банд бўлган инсонларни бирлаштиради, умумий мақсадлар ва ташвишлар билан яшаётган шахсларни бир-бирига яқинлаштириб, ягона жамоат ташкилотларини шакллантиради. Жамият фақат унга қўшилган одамларнинг ўзининг интенсив репродуктив фаолияти натижасида вужудга келтиради, бу турли хил хавф-хатарларни, уларнинг инсоният мавжудлиги, уларнинг умумий фалсафий муаммога айланиши учун аҳамиятини англашни талаб қилади. Фуқаролик жамиятини фуқаролар, яъни фаол ҳаётий позицияга эга бўлган шахслар шакллантиради.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАСИ

"Фуқаролик жамияти" атамаси биринчи марта XVII асрда, Аристотелнинг "Сиёсат" асарига изоҳ беришда ишлатилган. Фуқаролик жамияти ижтимоий онгининг асосий тоифаларидан биридир. Фуқаролик жамиятида содир бўлаётган воқеалар кўп жиҳатдан давлат сиёсатининг мазмунини ва уни амалга ошириш шакллари билан белгилайди. Аммо биз бугун жамоат ташкилотларининг ижтимоий-педагогик фаолиятини ривожлантириш йўл-

йўриклари ҳақида сўз юритамиз. Ҳар қандай фуқаролик жамиятида ижтимоий-педагогик фаолият мавжуд бўлиб, албатта шу жамиятнинг ривожланиш масалалари билан бирга маънавий – ахлоқий ривожланиш масалалари ҳам назарда тутилади.

Бу фикрлардан келиб чиқиб, **мақоланинг амалий жиҳатларига** тўхталиб, инсон жамиятида фуқаронинг сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий, фалсафий маънода аъзоси бўлиб, фуқаронинг сиёсий коллектив ва шахсий манфаатлари мақбул комбинациясига ҳалақит берадиган омилларни йўқ қилишдан объектив равишда манфаатдор бўлган индивидуалликдир дейиш мумкин.

Ўзбекистондаги фуқаролик жамиятининг ҳозирги ҳолатини таҳлил қилиш учун унинг XX асрнинг ноёб тарихидаги ривожланишининг ўзига хос хусусиятларини тушуниш муҳимдир. Жамият тизимининг пайдо бўлиши жараёнини ўрганиш ҳақида тўхталар эканми, Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини шакллантириш жараёни XIX асрнинг иккинчи ярми XX аср бошларида кучайган. Унинг ривожланишининг асосини жамоат фаолиятининг кенг кўламли намоён бўлиши ва асосан хайрия ва маданий-маърифий мақсадларни кўзлаган жамоат ташкилотлари пайдо бўлди. Шунингдек, жамоат ташкилотлари профессионал, ишлаб чиқариш ва клуб манфаатлари учун яратилган. Ижтимоий фаолият учун кенг майдон ижтимоий-педагогик соҳа эди. Ижтимоий ва маданий ҳаётнинг бир қатор соҳаларида жамоат ташкилотлари давлат муассасаларидан кўра муҳимроқ лавозимларни эгаллай бошладилар. Шундай қилиб, илмий жамиятлар ҳақиқатан ҳам илмий фаолиятни ташкил этиш тизимида устун мавқега эга бўлишди. Илмий жамият билан бирга ижтимоий-педагогик жамият фаолият масаласи ҳам зарурий жараёнлардан биридир. Тарихий жиҳатдан Ўзбекистондаги жамоат ташкилотлари фаолияти кўп жиҳатдан хайрия билан боғлиқ эди. Бу борада тадқиқотчи О. Алексеева хайрия ташкилотларининг ривожланиш тарихи билан шуғулланган маълумотларга кўра, XX асрнинг бошларида Ўзбекистонда 4,5 минг хайрия жамоатчилиқ ташкилотлари ва 6,5 минг хайрия ташкилотлари (касалхоналар, алмасхоналар, болалар уйлари) фаолият юритган.[4,34.]

XIX асрнинг 90-йилларида бизнес бирлашмалари ва жамоат уюшмалари, фуқаролик институтлари шакллантириш фаоллашди. 1917 йил бошида Ўзбекистонда ишбилармон доиралар ассоциациясининг кенг тармоғи фаолият кўрсатди, Бу борада ижтимоий-педагогик жамоат ташкилотларининг ривожланиш фаолияти ҳам юксала бошлади. Мамлакатда ўнлаб йирик минтақавий ва тармоқ савдо, саноат ва бошқа тадбиркорлик ташкилотларини бирлаштирган ушбу турдаги 30 дан ортиқ Кенгашлар фаолият кўрсатиши билан бирга миллий ва маҳаллий ижтимоий жамоат ташкилотлари ҳам фаол иш юрита бошладилар. Тарихий жиҳатлардан келиб чиқиб, фуқаролик жамиятини шакллантириш муаммоси бўйича турли хил қарашлар бўлган ва улар ҳеч қачон бир хил эмас.

Бир қатор асарларида фуқаролик жамиятининг асосий функциялари қайд этилган: жамиятни бирлаштириш, ижтимоий низоларни цивилизациялашган доирага киритиш, кейинчалик давлат ўз санкцияси билан мустаҳкамлайдиган нормалар ва қадриятларни ишлаб чиқариш, шакллантириш ижтимоий фаол шахс шаклланадиган муҳитдир.

Ҳар қандай ҳолатда ижтимоий-педагогик жиҳатдан жамоат бирлашмаларининг фаолияти, шунингдек, фуқаролик жамиятини шакллантириш муаммолари ўқитувчилар ва ижтимоий-педагогик фаолият назариётчилари томонидан батафсил ўрганилиб уни таҳлил этадилар ва жамоатчилиқ фаолияти назарияси ва методикаси, бўш вақт уюшмаларини

ташқил этиш, жамоат ташкилотлари аъзоларининг ўзини-ўзи англаш масалаларини ўрганадилар.

Фуқаролик жамияти муаммолари, биринчи навбатда, шахснинг турли хил фаолиятидаги ижтимоий фаоллиги призмаси орқали жуда самарали ишлаб чиқилган. Ижтимоий фаолият ва фаолият ҳодисаларига муурожаат қилиш унинг намоён бўлиши сифатида ўқитувчилар, файласуфлар ва педагоглар ўрганадилар.

Жамоатчилик бирлашмаларининг асосини фаолият ижтимоий – педагогик фаолиятни ташқил этади. "Фаолият бу ижтимоий фаолиятни амалга ошириш жараёнидир, чунки инсон моҳияти унинг фаолияти тизимига қараганда анча бой, кўп қиррали ва мураккаброқдир" [1,82.]

Замонавий назарийчилар ижтимоий-педагогик фаолиятни инсоннинг дунёни ўзлаштириш жараёни сифатида кўриб чиқади; кўп томонлама фаолиятга асосланган ва ўзгартириш, билиш ва баҳолаш моментлари мавжуд бўлган одамларнинг коллектив ва индивидуал ҳаёт тарзи сифатида; маданий қадриятларни ишлаб чиқариш, истеъмол қилиш, сақлаш ва тарқатишни таъминлайдиган ижтимоий институтларни функционал бирлаштирган жамиятнинг маънавий ва маданий ҳаётининг ихтисослашган куйи тизими сифатида; ички дунёни шакллантириш, маданиятни юксалтириш ва шахсни ҳар томонлама ривожлантириш учун ноёб шароитларни очиб берадиган ҳаёт соҳаси сифатида; инсоннинг муҳим кучларини очиб бериш ва англаш воситаси сифатида. Ўқитиб берадилар. Ушбу жараёнда ижтимоий-педагогик тадбирлар жуда катта рол ўйнайди. [1,48.]

МУҲОКАМА

Ҳар бир раҳбар ўқитувчи, педагог ва ота-она жамият олдида ҳамиша жавобгар шахс, у ҳеч қачон бу жамиятда менга тааллуқли эмас ёки менга нима демаслиги лозим.

“Менга нима?” бу оддий сўз бирикмаси. Лекин уни баъзан оддий дейишга тил бормади. Ушбу сўз бирикмасининг тил нуқтаи назаридан маъноларни изоҳлаб бермоқчи эмасмиз. Бу бирикма кишилараро ўзаро муносабатлар жараёнида илдиз отишдан чўчийсан киши.

“Менга нима?” - деган ўй-тасаввур билан яшаш, фақат ўзини ўйлаш, нафис ўпқонига тушишига бўлиб қолмасдан, юрт тақдирига бефарқликни келтириб чиқариши муқаррар.

Инсон ўзига, сўзига, ишига, вазифасига, аслига, наслига, юртнинг эртасига масъул бўлмаса. Мажбурият ҳис этмаса, дунёга келишнинг мантики бўлмайди. Мустақил юртнинг истикболини ўйлаб, жамият учун ёниб яшаш ҳавои гап эмас. Эҳтимол, ким учундир бу сўзлар эриш туюлар. Зеро, ҳар ким дунёни ўз қалб қаричи билан ўлчайди.

“Кун ўтса бўлди” қабилида иш тутиш, боқибеғамликка берилиш нималарга олиб келиши ҳақида сўзлаш аслида ортиқча, уни фақат англаш жоиз. Янада аниқроғи, кузатувчи сифатида эмас, балки тузатувчи бўлиб майдонга чиқишни давр тақозо этмоқда.

Билим, ижтимоий фикр, тафаккур янгиланмаса, маданият ва маънавиятга муносабат тарзи ўзгармаса, мақсаднинг рўёби йўқ. Ҳуқуқий саводхонлик, умуммақсадлар сари интилиш, маънавий баркамоллик бўлмаса, ихтилоф ва низолар келиб чиқадики, бу тараққиёт оқимиға ғовдир. Жамиятдаги одобга таҳлил солади. Бу эса жамиятда икки юзламачиликни пайдо бўлишига олиб келади. Одамлар кундан-кун лоқайд бўлмоқдалар.

“Ўзингни, ўз уйингни ўзинг асра!”, “Маҳалла - ота-онанг”, “Кўшнинг тинч - сен тинч” деган қақирқлар сиз учун бегона. Сиз фақат ўзингизни ўйлайсиз. “Бировни

кўриб фикр қил, бировни кўриб шукр қил”, деган ҳадису шарифга сиз бефарқсиз. Сабр, фикр, шукр, зикр тушунчаларига шахсий манфаатингиз доирасида ёндашасиз. Шундай қилиб уят, ор-номусли бола жамиятнинг ободир. Жамият одоби кишиларни қанчалик ўз бурчларига, ҳис-туйғуларига содиқлиги билан белгиланади. Ҳар қандай вазиятда Ўзбек халқининг миллий анъана ва урф – одатлари шу қадар ранг – барангки, уларни санаб адоғига етиш қийин. Жамиятда албатта унга амал қилиши лозим. [6,31.]

Ижтимоий-педагогик фаолият "бу икки нисбатан мустақил фаолият турларининг синтези бўлиб, унинг доирасида маданий фаолият биринчи навбатда шахснинг онги дунёси ва унинг шаклланиши билан боғлиқ бўлиб, ижтимоий фаолият асосан инсон муносабатларини ривожлантиришга қаратилган бошқа одамлар билан ва умуман ижтимоий ҳаётни ташкил қилиш. Мақсадлари ва функциялари жиҳатидан ушбу фаолият турлари сезиларли даражада фарқланади ва шу билан бирга органик ўтиш, ўзаро таъсирлашиш ва ўзаро бойитиш учун жуда реал қобилиятларга эга "[8,44.]

Ўзўзини ташкил этишнинг ҳаракатлантирувчи кучи бу шахснинг ижтимоий фаолияти. Жамоат бирлашмалари субъектив шахс хусусиятларининг намоёнидир.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб жамоат бирлашмалари ҳақида тўхталар эканмиз, бу фуқароларнинг жамоавий ҳаракатлари ва ташкилотнинг сиёсий имкониятлари тузилиши мезонига кўра, коллектив ҳаракатнинг бешта модели аниқланади ва тавсифланади:

- босим гуруҳи модели;
- давлатга йўналтирилган модел;
- давлат патернализми модели;
- битта муаммонинг ҳаракат модели;
- профессионал йўналтирилган модел.

Ҳозирги босқич Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини шакллантириш билан тавсифланади. Жамоат бирлашмалари тизими фуқаролик жамиятининг энг ўзига хос хусусияти ҳисобланади, чунки уларнинг аксарияти бошланғич босқичда ишлайди ва фуқаролик ташаббуслари деб аташ мумкин. [7,32.]

"Фуқаролик жамияти" тушунчасининг мазмуни давлат доирасидан ташқаридаги ижтимоий муносабатларнинг бутун мажмуини ўз ичига олади. Фуқаролик жамияти шахсларнинг ижтимоий муҳитини шакллантиради, бу эрда уларнинг ижтимоий ҳаёти содир бўлади. Фуқароларнинг хилмахил манфаатларини ифода этадиган жамоат бирлашмалари фуқаролик жамиятини ташкил этади. Жамоат бирлашмалари тизими фуқаролик жамиятининг энг ўзига хос хусусияти ҳисобланади, чунки уларнинг аксарияти бошланғич босқичда иш олиб боради ва фуқаролик ташаббуслари деб аташ мумкин. Жамоат бирлашмалари фуқароларнинг ҳуқуқларини қўлга киритиш, ўзини намоён қилиш, ўзини ўзи англаш ва ташаббускор бўлишига, қарорларни қабул қилиш ва амалга оширишда уларнинг жамоавий иштирокига ҳисса қўшади.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича “Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони // www.lex.uz.-Т.: Ўзбекистон,2017 й.Б-236.

2. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни. - Тошкент: Шарқ, 2020 йил 23-сентябрь. - 65 б.
3. Каримов И.А.Юксак маънавият-енгилмас куч. -Т.:Маънавият,2008 й. Б-168.
4. Алексеева О. Болаларга ким ёрдам беради? Хайрия ташкилотларининг иши тўғрисида. - М., 1994. - С. 30
5. Бочарова ВГ Ижтимоий иш педагогикаси. - М., 1994.
6. Жарков АД Маданий ва ҳордиқ фаолияти технологиялари. Уч. нафақа. - М., 1998.
7. Максютин Н.Ф. Дам олиш тарихи ҳақидаги иншолар - 2-нашр. - Қозон: Тиббиёт, 2003.
8. Суртаев В. Я. Бўш вақтни ўтказиш шароитида ёшларнинг ўзини ўзи англашининг асосий йўналишлари. - СПб.: ГИК, 1992 йил.
9. Киселева Т. Г., Красилников Ю. Д. Ижтимоий ва маданий фаолият асослари: Уч. нафақа. - М.: МГУК, 1995.